

ним вони проявляють. Вплинути на вказану ситуацію можна, переорієнтувавши діяльність учнів на інші напрями або навчивши їх упорядковувати і систематизувати свої плани і діяльність, а також доцільно використовувати власний часовий ресурс.

Зважаючи на отримані результати, можемо зробити висновок, що перед науково-педагогічним загалом постає необхідність системного впровадження у навчально-виховний процес закладів освіти заходів, спрямованих на формування у свідомості підростаючого покоління розуміння руйнівного впливу нецензурних, вульгарних слів на психічне здоров'я людини. Виявлені в учнів викривлення моральних норм вимагають цілеспрямованих педагогічних зусиль щодо формування в них таких якостей, як миролюбство, відповідальність, повага, стриманість, почуття міри тощо. Діяльність учнів в інтернет-просторі потребує повноцінної педагогічної уваги, контролю і допомоги. У нових соціокультурних умовах важливим завданням для педагога постає забезпечення гармонійної асиміляції нових засобів комунікації у життя учня та дотримання при цьому основоположного принципу буття “Не нашкодь!”

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підруч. / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Евтух Н. Б. Культура взаимоотношений : учебник / Н. Б. Евтух, Т. В. Черкашина. – Черкасы : Издатель Чабаненко Ю. А., 2010. – 340 с.

О. Б. Бернацька

м. Київ

СТАН ВИХОВАНOSTІ ВЧИНКОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ 9-12 РОКІВ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. Розкрито результати дослідження стану вихованості вчинкової самостійності учнів 9–12 років інтернатних закладів.

Ключові слова: вчинкові самостійність, вчинок, виховне середовище, інтернатні заклади, учні 9–12 років.

Головною метою вчинкової виховної парадигми у педагогіці є підготовка молоді до невизначених умов сучасного життя. Вчинкова самостійність є більш вузькою категорією самостійності як складної інтегральної якості, що визначається вмінням учня проявляти ініціативу за власним бажанням, свідомо скеровувати свою поведінку та діяльність відповідно до власних поглядів і переконань, долаючи перешкоди на шляху до практичної реалізації обраної програми дій у невизначених умовах життя, без допомоги інших. Через самостійність проявляється життєва позиція учня, його прагнення реалізувати себе в діяльності як особистість.

Темою нашого дослідження є “Виховання вчинкової самостійності в учнів 9-12 років інтернатних закладів”. Вивчення даної проблеми детерміновано також проблемами суспільства загалом в цілому і замовленням соціального, психологічного та педагогічного супроводу виховання вчинкової

самостійності у вихованців інтернатних закладів. Об'єктом дослідження є процес виховання вчинкової самостійності в учнів 9-12 років інтернатних закладів. Предметом дослідження є педагогічні умови виховання вчинкової самостійності в учнів 9–12 років інтернатних закладів. У нашому дослідженні ми пропонуємо для вивчення перехідний період від молодшого шкільного віку до молодшого підлітка (9–12 років), беручи до уваги те, що, за визначенням сучасної психолого-педагогічної науки, саме цей вік є часом для новоутворення особистісної та когнітивної рефлексії за оптимальних умов виховання та відповідного віку психічного розвитку.

Відповідно до філософського, психологічного та соціального підходів вчинкова самостійність як феномен може розглядатися як активна продуктивна самостійна та відповідальна дія, що є саморегулюючою. Вчинкова самостійність як здатність людини до саморозвитку містить різноманітні взаємозв'язані компоненти: самопізнання, самоконтроль і самореалізацію та інші. Найважливішим інструментом кожного з них є рефлексія. На характер вчинкової самостійності мають вплив чинники ризику, що є об'єктивними та суб'єктивними за своєю суттю.

З метою детального вивчення стану вихованості вчинкової самостійності нами було зазначено критерії та показники вихованості вчинкової самостійності в учнів 9-12 років інтернатних закладів: 1) розуміння поняття “вчинкова самостійність”, усвідомлення себе як суб'єкта власної поведінки у ситуації самостійного вчинку; 2) свідоме ставлення до вчинкової самостійності; 3) здатність до самостійного вчинку.

Відповідно до загальної мети, гіпотези дослідження та завдання визначення стану вихованості в учнів 9-12 років інтернатних закладів ми визначили такі завдання констатувального етапу експерименту: 1) дослідити обізнаність учнів 9-12 років відповідно вчинкової самостійності; 2) визначити здатність учнів 9-12 років до моделювання своєї поведінки у невизначених життєвих ситуаціях (у проявах рефлексивної позиції при аналізі досвіду іншої людини як “самостійне поведіння” або “не самостійне”, через можливість ідентифікувати своє бажання “бути самостійним” та вербалізацію власного досвіду вчинкування “бути самостійним, поводитися самостійно”); 3) дослідити виховний потенціал педагогів інтернатних закладів як головну умову реалізації виховання вчинкової самостійності учнів 9-12 років інтернатних закладів.

У дослідженні взяло участь 257 дітей віком 9-12 років. З них 93 – діти, які залишилися без батьківського піклування та виховуються у закладах інтернатного типу для дітей-сиріт, та 164 – діти, які виховуються біологічними батьками. Наші дослідження підтвердили, що у вихованців інтернатних закладів виявлено велику кількість негативних чинників, що, за даними вчених, є наслідками збігу несприятливих біологічних факторів. Так, у 35 % дітей негативний соматичний стан пов'язаний з ранньою соціальною депривацією та у 45 % дітей протоколом ПМПК визначається затримка психомоторного та мовного розвитку, що має великий негативний вплив на подальший психічний та психологічний розвиток.

За нашими дослідженнями, більшість вихованців інтернатних закладів –

це діти з кризових сімей, батьки яких не можуть забезпечити адекватне виховання своїм дітям; 91 % дітей мають статус позбавлених батьківської опіки, з них 5% діти-сироти; 45 % дітей мають в своєму психофізіологічному статусі порушення легкого ступеня тяжкості резидуально-органічного характеру; 50% вихованців – затримку психічного розвитку; 100% пережили травму втрати батьків або недбале ставлення з боку батьків; 37 % – стали жертвами жорстокого поводження; 65 % дітей – фізично ослаблені; 40% – педагогічно занедбані, оскільки не могли відвідувати загальноосвітню школу відповідно до віку; батьки зі статусом кризової сім'ї не забезпечують оптимального виховання дітям до досягнення ними повноліття.

Серед психосоціальних проблем виховання дітей можна виділити: відсутність адекватних контактів, відсутність /або неадекватна гіперопіка батьків (опікунів); психологічні проблеми, захисне переживання помилкового благополуччя або відчуття безглуздя і відчаю, агресію або апатію щодо світу; більше половини вихованців не спілкуються зі своїми батьками і родичами, хоча і мають їх.

У ситуації навчання педагог бачить дитину тільки суб'єктивно, відповідно до його проявів або відповідно результатів навчання та участі у громадській роботі. Один й той самий учень може в одних ланках навчально-виховного процесу сприйматися як "успішний", в інших – як "неуспішний." З початком навчання у середніх класах відповідно учнів формується суб'єктивне ставлення педагогів до учнів, на яке потім дуже важко вплинути. Так, у дослідженні здатності до самостійної діяльності визначено: більшість учнів належать до середнього рівня (51,8%); на другому місці учні низького рівня (20,2%); на третьому місці учні оптимального (достатнього) рівня (18,9%); на четвертому місці учні високого рівня та несформованого (3,8%).

Отже, педагогічний колектив інтернатного закладу у вихованні вчинкової самостійності зустрічає найчастіше середній рівень сформованості самостійності та адаптивності, низький рівень та оптимальний (достатній). Майже не трапляються учні з високим і несформованим рівнем самостійності та адаптації. Учні низького рівня та несформованого рівнів потребують особливого психолого-педагогічного контролю.

Узагальнюючи результати дослідження стану вихованості вчинкової самостійності за допомогою формули середнього арифметичного, ми прийшли до висновку, що наявний найнижчий результат з когнітивного компонента вихованості вчинкової самостійності (44 % низького рівня визначеності), емоційно-ціннісний компонент представлений на достатньому рівні (50,42 %), поведінковий компонент представлений оптимальним рівнем (45,4 %). Тому можна інтерпретувати, що учні 9–12 років на 44 % не знайомі з категорією вчинкової самостійності, що заважає їм визначати актуальну ситуацію вчинку у загальній соціальній ситуації. Це ускладнює їхню рефлексивну позицію до прояву вчинку. Оптимальний рівень поведінкового компонента вчинкової самостійності (45,4 %) може означати наявність внутрішньої детермінації вчинку, що залишається для учнів неусвідомленою. Неусвідомлена детермінація вчинкової самостійності сприяє її прояву у будь-якому напрямі

реалізації – соціальному або асоціальному. Тому у поведінці учнів 9–12 років може проявлятися вчинок, але не завжди він є соціально схваленим або соціально значущим.

Пошук причин виявленої суперечності між результатами дослідження стану вихованості вчинкової самостійності учнів 9–12 років ми продовжили у дослідженні виховного простору інтернатного закладу.

Узагальнення вивчення здатності педагогів щодо виховання вчинкової самостійності учнів 9–12 років інтернатних закладів дає змогу зробити висновок, що 57,3 % педагогів не розуміють поняття “вчинкова самостійність” та не усвідомлюють власних методів виховання; 52 % педагогів переживають амбівалентні почуття у ставленні до самостійного вчинку вихованців, що не сприяє позитивному підкріпленню вчинкової активності в учнів; 75,3 % педагогів взагалі не спроможні недирективно супроводжувати вчинкову самостійність учнів 9–12 років.

Отже, виховне середовище інтернатного закладу не сприяє ефективному вихованню вчинкової самостійності учнів 9–12 років. У зв'язку з цим була розроблена модель виховання вчинкової самостійності учнів 9–12 років інтернатних закладів.

*І. П. Білоцерківець,
м. Київ*

ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ НАЙПРОСТІШИХ НАВИЧОК ПІДГОТОВКИ І НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ

Анотація. У статті висвітлено значення підготовки рефератів у загальноосвітній школі, основні мотиви, уміння і навички старшокласників, необхідні для написання рефератів.

Ключові слова: реферат, старшокласники, пізнавальні уміння, навички, науково-дослідна робота.

Сьогодні у загальноосвітніх школах досить поширеною є така форма роботи, як підготовка рефератів.

Згідно з Тлумачним словником української мови, “Реферат (від лат. *refferre* – доповісти, повідомити) – 1. Стислий усний або письмовий виклад наукової праці, результатів наукового дослідження, змісту книги і т. ін. 2. Доповідь на будь-яку тему, написана, зроблена на основі критичного огляду літературних та інших джерел” [1]. Реферат є самостійною, творчою роботою учнів, що засвідчує їхнє знання з певної теми, уміння аналізувати і систематизувати інформацію.

Учні, особливо старших класів, пишуть реферати різноманітної тематики. На жаль, поширеною є практика “скачування” робіт з Інтернету. У такому разі втрачається потенційний досвід дитини міркування, аналізу та синтезу інформації, її критичного осмислення. Серед причин цього є те, що школярі не мають елементарних умінь і закріплених навичок написання реферативних робіт, внаслідок цього вважаючи, що написати реферат складно. Несформованість навичок самостійної роботи з текстом спонукає учнів до